

УДК 342.9

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕДУРНОГО ПРАВА

Анна ШАРАЯ,

кандидат юридичних наук, докторант,
доцент кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано поняття, сутність і значення класифікації принципів адміністративно-процедурного права. З'ясовано практичне та наукове значення такої класифікації. Проаналізовані підходи науковців-фахівців у сфері адміністративного права до класифікації принципів адміністративних процедур. Запропоновано власний розподіл принципів адміністративно-процедурного права.

Ключові слова: принцип, адміністративно-процедурне право, адміністративна процедура, класифікація, види принципів.

CLASSIFICATION OF ADMINISTRATIVE PROCEDURAL LAW PRINCIPLES

Anna SHARAIA,

Ph.D. in Law, Doctoral Student,
Assistant Professor of the Department of Administrative and Commercial Law
of the Zaporizhzhia National University

SUMMARY

The article analyzes the concept, essence and meaning of classification of principles of administrative procedural law. The practical and scientific significance of such a classification has been clarified. The approaches of experts in the field of administrative law to the classification of the principles of administrative procedures are analyzed. The own distribution of principles of administrative procedural law is offered.

Key words: principle, administrative procedural law, administrative procedure, classification, types of principles.

Постановка проблеми. З метою з'ясування реального змістовного потенціалу того чи іншого об'єкта, явища, поняття в обов'язковому порядку проводиться його класифікація. Розподіл на види допомагає зрозуміти весь ресурс явища, що досліджується, та його розмаїття. Розгляд питань, пов'язаних із наявними науковими класифікаціями принципів адміністративно-процедурного права, є важливим, адже надає можливість розглядати останні у їх видовому розмаїтті та системному взаємозв'язку.

Актуальність теми підтверджується недостатнім ступенем дослідженості теми і новаторським розумінням адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права.

Стан дослідження. Науковий аналіз проблем класифікації принципів адміністративно-процедурного права здійснюється вітчизняними вченими в межах вивчення адміністративного права, його складових, серед яких адміністративно-процедурне право. Також у вітчизняній науці досліджуються принципи адміністративних процедур, які не є синонімічним поняттям, але впливають на формування класифікації принципів адміністративно-процедурного права.

Метою і завданням статті є дослідження класифікації принципів адміністративно-процедурного права і формулювання авторського погляду на таке поняття.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до словникової енциклопедичної літератури, слово «класифікація» походить від латинського «classis» – розряд, клас і «facio» – роблю і означає: 1) «розбивання множини будь-яких об'єктів (елементів) на групи (підмножини). Кожна група може, у свою чергу, бути поділена аналогічним чином на підмно-

жини» [1]; 2) «систему супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів» [2]; 3) «дію за значенням «класифікувати» (розподіляти предмети, явища, або поняття на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями; групувати.) або систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями» [3, с. 175]. Таким чином, «класифікація» етимологічно полягає у розподілі об'єктів за окремими критеріями на певні види для визначення зв'язків між ними.

Розглядаючи важливе значення класифікації (як взагалі, так і принципів адміністративно-процедурного права зокрема), слід погодитись із О.С. Адамовою в тому, що «класифікація як одна з методологічних проблем займає особливе місце в сучасній науці. Класифікація є складним механізмом, природним інструментом пізнання реальної дійсності, своєрідним джерелом знання про неї. У процесі класифікації пізнаються об'єктивно існуючі закономірності, де кожен даний об'єкт отримує певну правову оцінку (рейтинг). За допомогою класифікації відбувається теоретичне осмислення різних правових явищ і встановлюється їх відповідність емпіричному матеріалу. Виходячи із цього, можна зробити висновок про те, що класифікація має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки вона є одним із елементів людської діяльності, у тому числі і науковою. Саме тому перед дослідниками рано чи пізно постає питання про необхідність класифікації тих або інших явищ громадського життя» [4, с. 21]. Тим самим наведені аргументи на користь істотної

теоретичної та практичної значущості проведення класифікації, у тому числі і принципів адміністративно-процедурного права. Так, можна вважати, що *класифікація принципів адміністративно-процедурного права* – це умовний розподіл принципів адміністративно-процедурного права з використанням окремих критеріїв на певні види для визначення зв'язків між ними, встановлення існуючих закономірностей їх ресурсу, можливості надання правової оцінки кожному окремому принципу.

Аналізуючи загальнотеоретичні положення (зокрема, щодо класифікації принципів права), варто звернути увагу на дослідження А.М. Колодія, відповідно до якого він стверджує, що, «розглядаючи питання про класифікацію принципів права, її критерії та види, слід зазначити, що, по-перше, загальноправові принципи права, що мають всезагальний характер, знаходять своє більш конкретне втілення у принципах кожної галузі. По-друге, основні принципи права отримують специфічну модифікацію у галузях права і у сферах правоутворення, право-реалізації і правоохорони. А тому в сфері правоутворення можна вести мову про відносно автономні принципи правотворчості, а серед них і законотворчості, у право-реалізації – передусім про принципи правозастосування, у правоохороні – про принципи правосуддя, юридичної відповідальності тощо. По-третє, саме основні принципи диференціюються на загальносоціальні і спеціально-юридичні (системні і структурні), а серед загальносоціальних досить чітко виділяються політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, моральні основи права» [5, с. 43–44]. Таким чином, слід відмітити вплив загальних принципів права на формування принципів галузей і підгалузей національного права (у структурі останніх пропонується виокремлювати адміністративно-процедурне право), і, відповідно, на їх класифікацію.

Насамперед, слід зацентувати увагу на тому, що не завжди в адміністративно-правовій науці проводиться класифікація адміністративно-процедурних принципів, як правило, можна зустріти їх просте перерахування із поясненням змісту і сутності. Наприклад, В.Б. Авер'янов звертає увагу на основні принципи, які мають застосовуватися у взаємовідносинах між приватними особами та органами публічної адміністрації, які передбачені у виданні Ради Європи «Адміністрація і Ви. Принципи адміністративного права, що стосуються відносин між адміністративною владою і приватними особами» [6], серед яких виокремлював:

- «доступ до публічних послуг – право кожного звертатися до органів публічної влади, які, у свою чергу, зобов'язані діяти у належний спосіб (що залежить від характеру звернень і визначається законодавством держави);

- право бути почутим – зацікавлені особи мають право подавати факти, аргументи та свідчень (а органи влади зобов'язані поінформувати зацікавлену особу про те, що вона має право надати факти, свідчення або докази);

- право бути представленим і право на допомогу – зацікавлена особа має право бути представленою, а також має право на допомогу протягом усього адміністративного провадження, в якому вона задіяна;

- розумний строк – обов'язок органів публічної влади проводити адміністративні провадження та приймати за його підсумками кінцевий адміністративний акт протягом розумно обґрунтованого часу;

- повідомлень про підстави та засоби оскаржень – адміністративний акт має бути повідомленим усім зацікавленим особам, а також містити вказівки на можливі засоби його оскаржень;

- виконання адміністративних рішень – адміністративні рішення, які надають право чи захист інтересу при-

ватної особи, повинні бути виконані впродовж розумного строку» [7, с. 11].

У свою чергу, В.П. Тимошук виокремлює такі принципи адміністративної процедури:

- «принцип верховенства права означає, зокрема пріоритет прав і свобод людини, справедливість і гуманізм у діяльності адміністративних органів;

- принцип законності означає, що виключно законом визначаються повноваження, організація та порядок діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;

- принцип рівності учасників адміністративної процедури перед законом означає «зв'язаність» законом приватної особи і адміністративного органу в адміністративній процедурі, та рівність різних приватних осіб перед законом;

- принцип публічності означає обов'язок адміністративного органу розглядати та вирішувати справи від імені держави або територіальної громади, та передбачає вжиття адміністративним органом усіх заходів для належного з'ясування обставин справи;

- принцип ефективності означає, що адміністративна процедура не повинна бути надмірно формалізовано, та має відбуватись просто, доцільно та швидко;

- принцип своєчасності означає, що адміністративний орган зобов'язаний вирішувати адміністративну справу до настання обставин, за яких втрачається сенс прийняття адміністративного акта;

- принцип неупередженості адміністративного органу є вимогою до посадових і службових осіб адміністративного органу, щодо відсутності в них особистої неправомірної заінтересованості в результатах вирішення справи;

- принцип підконтрольності означає право фізичних та юридичних осіб оскаржувати рішення, дії та бездіяльність адміністративних органів як до органів вищого рівня, так і до суду;

- принцип пропорційності означає обов'язок адміністративного органу зважати на негативні наслідки своїх рішень, дій і бездіяльності для прав, свобод і законних інтересів особи, а також відповідність (адекватність) дій адміністративного органу меті застосування повноваження й умов досягнення поставлених цілей;

- добросовісність означає обов'язок адміністративного органу застосовувати свої повноваження з належною метою та керуватися добрими намірами для досягнення поставлених цілей;

- розсудливість передбачає, що адміністративний орган, здійснюючи провадження та приймаючи адміністративний акт, повинен діяти, керуючись законами логіки, здоровим глуздом та загальноприйнятими нормами моралі;

- право бути вислуханою означає надання особі можливості висловити адміністративному органу свою думку перед прийняттям рішення, зокрема, у справах, де передбачається прийняття «несприятливих» адміністративних актів;

- принцип доступу до інформації означає, що особі повинна надаватися інформація про всі наявні факти, що стосуються прийняття адміністративного акту;

- принцип допомоги та представництва включає обов'язок адміністративного органу сприяти особі в реалізації її прав, свобод і законних інтересів, а також обов'язок надання консультацій у конкретній справі;

- принцип викладення мотивів полягає в тому, що адміністративний орган повинен викладати фактичне та правове обґрунтування прийнятого рішення у разі, коли адміністративний акт за своїм характером негативно впливає на права, свободи та законні інтереси приватних осіб.

Випадки, коли мотивувальна частина може не складатися, мають бути вичерпно визначеними у законі;

– зазначення порядку оскарження адміністративного акта означає обов'язок адміністративного органу вказати всю інформацію, необхідну для подання скарги (позову) щодо адміністративного акта;

– принцип (презумпція) правомірності дій і вимог особи означає, що адміністративний орган визнає дії та вимоги особи правомірними, поки інше не буде доведено внаслідок розгляду адміністративної справи» [8, с. 129–131].

Просте перерахування принципів адміністративних процедур (без поділу їх на види чи групи за певним критерієм) є характерним і для результатів нормопроектної роботи. Наприклад, у проєкті Закону України «Про адміністративну процедуру» від 28 грудня 2018 р. [9] у ст. 4 закріплені загальні принципи адміністративної процедури, до яких належать: «1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність учасників адміністративного провадження перед законом; 4) використання повноважень з належною метою; 5) обґрунтованість і визначеність; 6) безсторонність (неупередженість) адміністративного органу; 7) добросовісність і розсудливість; 8) пропорційність; 9) відкритість; 10) своєчасність і розумний строк; 11) ефективність; 12) презумпція правомірності дій і вимог особи; 13) офіційність; 14) гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні; 15) гарантування ефективних засобів правового захисту» [9].

Варто підтримати позицію О.М. Юхимюк, що «розвиток суспільних відносин має динамічний характер, відповідно до цього і принципи не залишаються без змін. У практичній реалізації принципи права скеровують реалізацію права в потрібному напрямі, підпорядковують її загально-визнаним вимогам та стандартам, допомагають повною мірою реалізувати задум законодавця, спонукають правозастосовувача діяти не лише у точній відповідності з буквою закону, а й згідно з його духом» [10, с. 13]. Та погодитися із С.С. Осадчук у тому, що «законодавче закріплення принципів права ще не означає його кінцевого і безумовного переходу зі сфери правосвідомості у практичну площину. Необхідно забезпечити реалізацію принципів права в процесі правотворчої і правозастосовної діяльності, а також в поведінці суб'єктів права» [11, с. 33].

О.С. Лагода пропонує класифікацію принципів адміністративно-процедурної діяльності й виокремлює *загально-правові* (до яких відносить: принцип верховенства права; принцип законності; принцип рівності учасників адміністративної процедури; принцип публічності) та *галузеві* (принцип ефективності, неупередженості, оперативності, гарантованого правового захисту). До галузевих автор також відносить та окремо розглядає принципи, визначені Резолюцією (77) 31 про захист особи відносно актів адміністративних органів, яка прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи від 28 вересня 1977 р., а саме: «право бути вислуханою; доступ до інформації; допомога і представництво; виклад мотивів; зазначення засобів правового захисту» [12, с. 19]. До того ж, О.С. Лагода зазначає, що принципи застосування адміністративних процедур – це «вихідні положення адміністративно-процедурної діяльності», «загальноправові принципи адміністративної процедури, мають загальноправове значення» і вони мають власне «формулювання як зовнішню характеристику, а також – внутрішній зміст, який є виразником демократичності адміністративно-процедурної діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування», а «галузеві принципи адміністративно-процедурної діяльності виражають сутність процедурної діяльності» [12, с. 11–13].

О.І. Миколенко системно аналізує розподіл принципів адміністративного процедурного права і зазначає, що «сво-

їми настановами принципи права пронизують і об'єднують всю систему права, визначають нормотворчу і правозастосовчу діяльність компетентних суб'єктів» [13, с. 24]. Серед принципів права, які є притаманними всій системі права України, він виділяє принципи: «демократизму, справедливості, рівності громадян перед законом, гуманізму, законності, поєднання стимулювання та обмежень у праві. Крім загальних принципів, адміністративне процедурне право має свої принципи, які, у свою чергу, можна розділити на дві групи – *підгалузеві та спеціальні принципи*» [13, с. 24–25]. До першої групи він відносить принципи, які властиві «загалом адміністративному процедурному праву» (й уточнює свою позицію, перераховуючи: принцип правосуддя; принцип перегляду рішень органу, уповноваженого розглядати адміністративні справи; принцип об'єктивної істини; принцип обов'язковості виконання прийнятого рішення; принцип оперативності тощо). До другої ж групи він вважає доцільним віднести принципи, які є «характерними для окремих інститутів чи окремих адміністративних проваджень» (й знову ж таки деталізує свою позицію, посилаючись на принцип змагальності сторін, принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень суду тощо) [13, с. 24–25].

Н.Л. Губерська, аналізуючи систему принципів адміністративних процедур, вважає, що вона формується за рахунок «загальних принципів», які мають фундаментальне значення для закріплення і регулювання усієї процедурної діяльності в державі, й серед таких виокремлює: «принцип верховенства права, складовими якого є принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина, а також принцип гуманізму у діяльності адміністративних органів; принцип законності; принцип рівності учасників адміністративної процедури перед законом; принципи гласності і відкритості; принцип об'єктивності; принцип охорони інтересів особи та держави» [14, с. 55]. Також виокремлює й «спеціальні принципи» адміністративно-процедурної діяльності, до числа яких вважає доцільним віднести: «принципи ефективності, строковості, оперативності та економічності; принципи добросовісності та розсудливості; принцип використання повноважень з належною метою; принцип об'єктивності і неупередженості адміністративного органу; принцип пропорційності; принцип обґрунтованості та принцип презумпції правомірності дій і вимог особи; принцип «мовчазної згоди» та «єдиного вікна»; гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні та принцип підконтрольності (гарантування правового захисту)» [14, с. 55]. Так, пропонується «класичний» поділ принципів, що свідчить про сприйняття нею загально-визнаних у вітчизняній правовій науці положень щодо поділу принципів права загалом і галузево-підгалузевого поділу принципів.

А.А. Пухтецька, аналізуючи принципи взаємостосунків органів публічної адміністрації з громадянами, на підставі опрацювання посібника РЄ «Адміністрація та Ви» (1996 р.), пропонує авторський, який дещо відрізняється від традиційних положень, варіант:

«1) *матеріальні принципи*, серед яких сім основних принципів: принцип законності, принцип рівності перед законом, принцип відповідності статутним цілям, принцип пропорційності, принцип об'єктивності та безсторонності, принцип захисту довіри до закону та законодавчо закріплених прав, принцип відповідальності;

2) *процедурні принципи*, серед яких шість основних принципів: принцип доступу до державних (публічних) послуг, право бути почутим, право на представництво та допомогу, принцип розумного строку (терміну), принцип повідомлення, пояснення причин та визначення засобів захисту прав і апеляцій, принцип виконання адміністративних рішень» [15, с. 82].

I.V. Криворучко пропонує авторський підхід, зазначаючи, що слід визначити три групи принципів:

«а) *конституційно-правові* (верховенство права, законність, рівність учасників адміністративної процедури перед законом, недискримінації, презумпції правомірності дій і вимог особи);

б) *організаційні* (гласності та відкритості, збереження конфіденційної інформації, пропорційності, розумного строку, оперативності, ефективності);

в) *морально-етичні* (добросовісність, розсудливість, добросесність та патріотизм)» [16, с. 71]. А вже у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління I.V. Криворучко обґрунтовує використання й інших критеріїв для класифікаційного розподілу принципів адміністративних процедур, наприклад:

«- за критерієм впливу на учасників адміністративної процедури щодо:

а) адміністративного органу (пропорційність, розумний строк, оперативність, ефективність, збереження конфіденційної інформації, добросесність, добросовісність, патріотизм, розсудливість);

б) особи і адміністративного органу (верховенство права, законність, рівність учасників адміністративної процедури перед законом, недискримінація, гласність та відкритість);

в) особи (презумпція правомірності дій і вимог особи); – за критерієм характеру впливу на елементи адміністративної процедури:

а) загальні;

б) організаційні;

в) процесуальні (процедурні)» [17, с. 51]. Достатньо специфічним є як розподіл, так і перелік тих принципів, які вчений наводить в якості підтвердження своєї позиції.

В.О. Зюзін поділяє принципи здійснення адміністративних процедур в залежності від спрямованості правового впливу на:

«1) спрямовані на уповноважений державний орган (законність, співробітництво при здійсненні адміністративних процедур та ін.);

2) спрямовані на зацікавлених осіб (рівність зацікавлених осіб перед законом, пріоритет інтересів зацікавлених осіб, принцип правової довіри та ін.);

3) спрямовані безпосередньо на адміністративну процедуру (відкритість адміністративної процедури, її оперативність та доступність принцип економічності, ефективності, прозорості та ін.)» [18, с. 14]. Такий перелік фактично збігається із позицією, запропонованою I.V. Криворучко.

Є.О. Дегтярьова, обираючи за критерій класифікації об'єкт правового регулювання, виокремлює такі основні групи принципів адміністративних процедур:

«1) *організаційні* принципи – принципи компетенції; рівності всіх осіб, які беруть участь в адміністративній справі, перед законом і перед органом, що вирішує справу; диспозитивності та публічності; відповідальності органу (посадової особи) й осіб, які беруть участь у справі, за обґрунтованість і законність дій і рішень);

2) *функціональні* принципи – принципи транспарентності, формальної істини та процесуальної економії» [19, с. 8]. Знову ж таки, мова йде саме про принципи адміністративних процедур, а не безпосередньо про принципи адміністративно-процедурного права.

А.М. Школик, ґрунтовно аналізуючи класифікацію принципів адміністративних процедур, зазначає, що «частина принципів адміністративної процедури буде спільною для різних її видів, а інша – характерною лише для окремих видів» [20, с. 94] і приходиться до усталеного в юридичній науці поділу принципів на загальні і спеціальні, додаючи до цього спільні для всіх галузей права принципи,

науковець виокремлює три рівні, які визначають зміст принципів адміністративної процедури: «1) загальні принципи права; 2) загальні принципи адміністративної процедури; 3) спеціальні принципи окремих видів адміністративної процедури» [20, с. 94] і при цьому зазначає, що «до процедурних принципів адміністративного права варто відносити (отже, «відштовхуючись» від адміністративних процедур, він переходить саме до принципів адміністративно-процедурного права):

1) доступність послуг публічної адміністрації (насамперед, фінансова, але також організаційна);

2) право приватних осіб «бути почутим» (на подачу доказів у справі, на отримання обґрунтованої відповіді адміністрації);

3) право приватних осіб на представництво та правову допомогу у відносинах з адміністрацією;

4) часові обмеження розгляду адміністративних справ;

5) обов'язок адміністрації повідомити про прийняття та зміст адміністративного акта та способів його оскарження» [21, с. 37]. Отже, дещо «своєрідно» виглядає позиція А.М. Школика щодо цього питання, особливо у співвідношенні запропонованого розподілу принципів та переліку «процедурних принципів права», без вказівки на їх належність до виокремлених ним трьох рівнів їх класифікаційного розподілу.

Н.Л. Губерська, аналізуючи принципи, що спрямовані на врегулювання адміністративно-процедурної діяльності, також зазначає, що серед них доцільно виокремити:

«1) *загальні* принципи, які мають фундаментальне значення для закріплення та регулювання всієї процесуальної діяльності в державі: принцип верховенства права, складовими якого є принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина, принципи справедливості та гуманізму у діяльності адміністративних органів; принцип законності; принцип рівності учасників адміністративної процедури перед законом; принципи гласності та відкритості; принцип об'єктивності; принцип охорони інтересів особи і держави;

2) *спеціальні* принципи, що стосуються власне адміністративно-процедурної діяльності: принципи ефективності, строкості, оперативності та економічності; принципи добросовісності та розсудливості; принцип використання повноважень з належною метою; принципи об'єктивності і неупередженості адміністративного органу; принцип пропорційності; принцип обґрунтованості та принцип презумпції правомірності дій і вимог особи; принципи «мовчазної згоди» та «єдиного вікна»; гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні та принцип підконтрольності (гарантування правового захисту) [22, с. 198].

Ю.М. Фролов за загальноприйнятою практикою також поділяє принципи адміністративної процедури на дві групи – *основні загальні та спеціальні*. До основних загальних принципів адміністративної процедури автор відносить: «верховенство права, законність, рівність та публічність, а до спеціальних принципів, що стосуються власне процедурної діяльності і відповідають сучасним європейським та світовим стандартам в галузі адміністративного права, як ефективність (що містить такі додаткові принципи, як оперативність і неформальність), пропорційність, безсторонність (неупередженість) і підконтрольність, і наголошує на необхідності закріплення та реалізації такого фундаментального принципу, як принцип єдності вимог адміністративних процедур для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування» [23, с. 428]. Що свідчить про «класичний» поділ принципів.

Д.В. Суценко зазначає, що «принципи здійснення процедур адміністративного типу за категорією сфери діяння

можна поділити на *загально-правові, або конституційні*, що є характерними для більшості галузей та правових інститутів, та *галузеві*, що постають більш характерними в дії задля врегулювання відносин адміністративно-процедурного характеру» [24, с. 123–124].

А.М. Луцик принципи здійснення адміністративної процедури (зокрема у сфері оподаткування в Україні) класифікує таким чином:

– *загальні* принципи: верховенство права, законність, рівність учасників адміністративної процедури перед законом, публічність;

– *спеціальні* принципи: використання повноважень з належною метою, обґрунтованість, неупередженість податкового органу, добросовісність, розсудливість, пропорційність, відкритість, своєчасність і розумність строку, ефективність, презумпція правомірності дій і вимог особи, гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні, гарантування правового захисту, мовчазної згоди, «єдиного вікна» [25, с. 31]. Отже, простежується фактична тенденція до отождолення принципів адміністративно-процедурного права із принципами адміністративних процедур, із чим погодитись не можна. Бо вони, хоча і є «близькими», однак не є тотожними. Хоча, безперечно, в основу положень щодо формулювання принципів адміністративно-процедурного права слід покласти саме принципи адміністративних процедур.

Водночас автори конспекту лекцій «Адміністративна процедура» за загальною редакцією І.В. Бойко звертають увагу на те, що «відсутність єдиного законодавчого акта про адміністративну процедуру ускладнює узагальнення системи принципів, покладених в основу процедури. Проте аналіз чинних нормативно-правових актів дозволяє дійти висновків про засади процедурної діяльності суб'єктів публічного адміністрування» [26, с. 20], а це дає підстави їх запропонувати виокремлювати принципи адміністративних процедур в залежності від видів останніх, зокрема:

– «принципи реєстраційної процедури (законність, об'єктивність, достовірність і повнота, пріоритетність захисту прав, законних інтересів, життя і здоров'я людини, навколишнього природного середовища, захисту обмежених ресурсів держави та забезпечення безпеки держави, рівність прав суб'єктів господарювання, відкритість і доступність, мовчазна згода);

– принципи контрольно-наглядової процедури (підконтрольність і підзвітність, рівність прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання, гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання, об'єктивність та неупередженість, відкритість, прозорість, плановість і системність державного нагляду (контролю) та ін.);

– принципи надання соціальних послуг (адресність та індивідуальний підхід, доступність і відкритість, добровільність вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг, гуманність, комплексність, максимальна ефективність використання бюджетних і позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги, законність, соціальна справедливість, забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги, дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил);

– принципи надання адміністративних послуг (верховенство права, у тому числі законність і юридичну визначеність, стабільність, рівність перед законом, відкритість та прозорість, оперативність і своєчасність, доступність інформації про надання адміністративних послуг, захищеність персональних даних, раціональну мінімізацію кількості документів та процедурних дій, що вимагається для отримання адміністративних послуг, неупередженість і справедливість, доступність і зручність для суб'єктів звер-

нень» [26, с. 20–21]. Ці ж принципи пропонуються розглядати і як принципи адміністративно-процедурного права, щоправда, в аспекті основоположних засад правового регулювання адміністративних процедур. Запропоновані класифікації принципів адміністративних процедур носять переважно умовний характер, однак певним чином, все ж таки, відображають їх видове розмаїття.

Враховуючи відповідні положення щодо класифікаційного розподілу принципів адміністративних процедур як базової категорії для адміністративно-процедурного права, наявну наукову різноманітність у підходах до класифікації, цілком можна запропонувати й умовно поділяти принципи адміністративно-процедурного права на такі дві «базові» видові групи:

1) *універсальні принципи* адміністративно-процедурного права – принципи, які є фундаментом для регулювання відносин щодо всіх без винятку адміністративних процедур, мають загальний, всеохоплюючий універсальний характер;

2) *інституційні принципи* адміністративно-процедурного права, які є характерними для регулювання суспільних відносин щодо окремих різновидів адміністративних процедур, а саме:

– *принципи правотворчих адміністративних процедур* (визначають фундаментальні ідеї для здійснення процедури підготовки та прийняття підзаконного нормативно-правового акта);

– *принципи правозастосовних адміністративних процедур* (визначають основні ідеї і положення, на яких відбувається реалізацію неюрисдикційних адміністративних процедур (дозвільні, ліцензійні, реєстраційні, контрольно-наглядові, заохочувальні, атестаційні, надання адміністративних послуг, відповідь на запит про надання публічної інформації, укладання адміністративних договорів тощо) та юрисдикційних адміністративних процедур (у справах про адміністративні проступки, які розглядаються у позасудовому порядку, у справах про дисциплінарні проступки, адміністративне оскарження, виконавче провадження тощо). Слід наголосити на тому, що принципи адміністративної процедури мають бути закріплені нормативно задля гарантування підстав їх реалізації, а отже, унормованими мають бути принципи адміністративно-процедурного права.

Список використаної літератури:

1. Українська радянська енциклопедія. URL: <http://leksika.com.ua/19120918/ure/klasifikatsiya>.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. URL: <http://leksika.com.ua/20070908/legal/klasifikatsiya>.
3. Словник української мови : у 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4, 1973. URL: <http://sum.in.ua/s/klasyfikacija>.
4. Адамова О.С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2015_18_6.
5. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
6. Руководство «Администрация и Вы – принципы административного права в области отношений между административными органами и частными лицами» (часть первая). *Администрация и частные лица – европейский и российский опыт поиска взаимопонимания* / под общ. ред. В.Н. Южакова. Москва : Статут, 2006. 208 с.
7. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8–14.

8. Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія. Київ : «Конус-Ю», 2010. 296 с.
9. Проект Закону про адміністративну процедуру від 28 грудня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307.
10. Юхимюк О.М. Особливості викладу принципів права у національному законодавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 6. Т. 1. С. 12–15.
11. Осадчук С.С. Застосування принципів права у правотворчому та правозастосовному процесах. *Наше право*. 2012. № 3. Ч. 3. С. 32–37.
12. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 21 с
13. Миколенко О.І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України : автореф. дис ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 40 с
14. Губерська Н.Л. Основні принципи організації та реалізації адміністративних процедур. *Публічне Право*. 2015. № 1 (17). С. 48–56.
15. Пухтецька А.А. Принципи адміністративного права: адміністративно-правові та євроінтеграційні аспекти оновлення змісту та практики застосування : монографія. Київ ; Харків : ПП Панов, 2016. 434 с.
16. Криворучко І.В. Класифікація принципів адміністративної процедури та її застосування наукою державного управління. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр.* 2016. Вип. 1. С. 64–74.
17. Криворучко І.В. Принципи здійснення адміністративних процедур органами публічної влади: теоретичні основи визначення та застосування : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2018. 277 с.
18. Зюзин В.А. Административные процедуры: теория, практика и проблемы законодательного регулирования в РФ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2007. 208 с.
19. Дегтярева Е.А. Административные процедуры : автореф. дис ... юрид. наук : 12.00.14. Ростов-на-Дону, 2007. 25 с.
20. Школик А.М. Значення та перелік принципів адміністративної процедури. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 2. С. 91–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2017_2_13.
21. Школик А.М. Порівняльне адміністративне право : навчальний посібник. Львів : ЗУКЦ, 2007. 208 с.
22. Губерська Н.Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти: теоретико-правове дослідження : монографія. Харків : Панов, 2015. 508 с.
23. Фролов Ю.М. Класифікація принципів адміністративних процедур. *Форум права*. 2013. № 4. С. 423–429. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
24. Сущенко Д.В. Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 211 с.
25. Луцик А.М. Адміністративні процедури у сфері оподаткування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 192 с
26. Адміністративна процедура : конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловійова ; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Шарая Анна Анатоліївна – кандидат юридичних наук, докторант, доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Sharaia Anna Anatoliivna – Ph.D. in Law, Doctoral Student, Assistant Professor of the Department of Administrative and Commercial Law of Zaporizhzhia National University

indz2012@gmail.com